

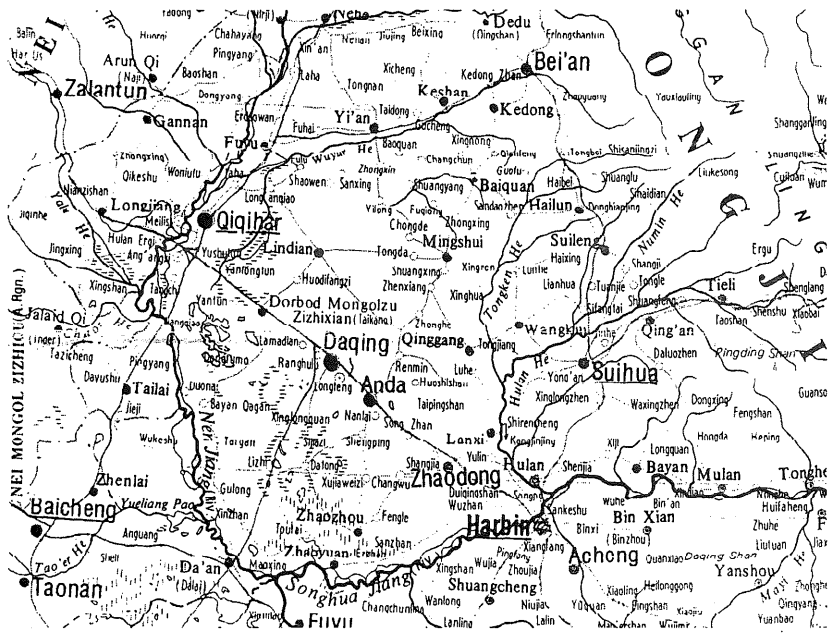
Mançurya'daki Altay Dilleri ve Fuyü Kırgızcası Üzerine Bir Araştırma Gezisi*

Mehmet Ölmez
(İstanbul)

2003 yılının Eylül ayının sonu ile Ekim ayının başlarında Kore Araştırma Fonu'nun desteğiyle esas olarak Koreli dilbilimcilerden oluşan bir araştırma ekibi Çin'in Mançurya bölgesinde kısa süreli bir alan çalışması düzenledi. Bu çalışmadan amaç bölgedeki Alday halklarının dilleri üzerine birinci elden malzemeler derlemektir. Alan çalışması Kore Araştırma fonu ile yöredeki yerel Çinli yöneticilerin anlayışlı ve yardımsever çabalarıyla gerçekleşti. Bu araştırma gezisi sırasında her biri kendi alanında donanımlı Moğol, Mançu-Tunguz ve Türk dilleri uzmanları bölgedeki dillerden malzemeler derledi. Çin'i oluşturan 40'a yakın bölgeden birisi olan ve resmi olarak Heilongjian (黑龙江省 "Kara Ejderha Irmağı") adını taşıyan bölge, adını ünlü Amur ırmağından alır. Gerçekte Moğolca *kara* ve *amur* "sakin" sözcüklerine sözcüklerine dayanan Amur sözcüğü *hara amur* → *haramur* → *harmur* şeklinde açıklanmaktadır. Bölge ve özellikleri üzerinde daha sonra bir başka yazıda ayrıntılı olarak durulacaktır. Bölgenin başkenti Harbin (哈尔滨 Haerbin) olup beş milyonun üzerinde nüfusu vardır. Harbin'den Fuyü Kırgızlarının arasına gitmek için ulaşılması gereken ilk nokta trenle dört saatlik mesafedeki Qiqihaer 齐齐哈尔 /Çiçihar, Çiçihaer/ şehridir. Bu şehre yakın bölgede 20 000'in üzerinde Dagur Moğolu yaşamaktadır. Qiqihaer'den Fuyu 富裕 kasabasına (daha doğrusu Fuyu şehrine, 30 000 kişilik nüfusuyla Türkiye ölçülerine göre küçük bir şehirdir) trenle bir saatte gidilir. Fuyü Kırgızları bu şehrin civarındaki köylerde yaşayan öteki halklarla (Moğol, Mançu, Koreli, Oroç, Dagur, Şibe) birlikte yaşarlar. Fuyülerin ağırlıklı yaşa-

* Araştırma gezisi üzerine ve derlenen malzeme üzerine daha ayrıntılı bir çalışma Li Yong Söng, Mehmet Ölmez ve Kim Juwon tarafından hazırlanmış olup yakında yayımlanacaktır: "Some New Identified Words in 'Fuyu Kirghiz'"

Wujiazi (五家子) ve Qijiazi (七家子) köyleridir.¹

Geniş ölçekli bölge haritası

Füyü Kırgızcasıyla ilgili ilk bilgileri HU Zhen-hua'ya 胡振华 borçluyuz. HU Zhen-hua'nın çalışmaları sayesinde bilim dünyası Füyü Kırgızcasından haberdar olmuştur. İlk çalışmalar "Kırgız" adı dolayısıyla söz konusu dilin Kırgızca ile karşılaştırılmasına yol açmıştır. Kendiklerine verdikleri ad Gırgıs [qırǵıs] şeklindedir. Kırgızlar ile Füyü Kırgızlarının akrabalığı konusunda bu satırların yazarı kendisini yetkili görmemektedir. Dilleri açısından bir karşılaştırma yapılacak olursa, bugün için, en yakın oldukları dil Hakaşça ve bağlantılı olarak Şorca, Çin içerisinde ise Sarı Uygurcadır.²

Esas olarak iki köyde Füyü Kırgızcasını hatırlayanlar tespit etmek mümkündür. Beş kişiden oluşan çalışma ekibi aşağıdaki gibiydi: Kim Ju-won

¹ Füyü Kırgızcasıyla ilgili karşılaştırmalı bilgiler ve ayrıntılı kaynakça için bak. "Fu-yü Kırgızcası ve Akrabaları", *Türk Dilleri Araştırmaları* 11 (2001): 137-152. Füyülerin yaşamlarıyla ilgili olarak bak. Gundula Salk, Mambet Turdu, *The "Fu-yü Gırgıs" according to the Present-day Situation and the Legendary Past*, *Studia Turcologica Cracoviensia*, Kraków 1998.

² Konuyla ilgili karşılaştırmalar için bak. Ölmez 2001, yukarıda anılan çalışma.

金周源 (ekip başkanı), Piao Lian-yü 朴莲玉 (yerli Koreli araştırmacı, Çin vatandaşı), Mehmet Ölmez, Li Yong-söng 李容成 (Koreli Türkolog) ve Fan Lu-xin 范鲁新 (Çinli yardımcı araştırmacı, çevirmen).

Bölgenin büyütölmüş haritası

Her iki köyde yapılan derleme çalışmalarında gözlemlenen, kaynak kişilerin bu dili etkin olarak yıllar önce, 15-18 yaşlarına değin kullandıklarıdır. O dönemden bugüne kendi dillerini kullanmayıp bir Moğol dili olan Ölotçeyi kullanmaktadırlar. Kaynaklarımızın yaş ortalamasının 70 civarında olduğu düşünöürse Fuyou Kırgızcasının çok uzun yıllardır konuşma dili olmaktan çıktığı anlaşılacaktır. Ancak gayretli çabalarla kaynakların hafızaları bir ölçüde canlandırılmış, yeni sözcükler, dilbilgisi biçimleri kaydedilmiştir. Sorulan sorular karşılığı derlenen malzemeler parça parça yayımlanacaktır.